

Review Article

Dabarun Fadakarwa A Rubutaccen Wasan Kwaikwayo: Takaitaccen Tsokaci

Umar Aliyu Bunza,¹ and Mus'ab Awwal. Isah.²¹Department of Nigerian Languages Usmanu Danfodiyo University, Sokoto Nigeria²GGASS Panshekara, K.S.S.S.M.B Kano Nigeria

*Corresponding Author

Umar Aliyu Bunza

Abstract: This paper titled 'Techniques of Edification in Hausa Play Texts' aims at identifying some techniques used by the playwrights of Hausa dramatic plays in their effort to deliver their theme of edification to their readers. The paper identifies some of the techniques employed by playwrights in achieving their edifying goals. Those techniques identified and discussed in the paper are; (i) allusions or even direct reference to the Muslim Holy texts; (ii) the playwright's use of proverbs; (iii) frequent resort to songs, and (iv) the deployment of folktales.

Keywords: Techniques of Edification in Hausa Play Texts.

Tsakure

Wannan maƙala mai suna 'Dabarun fadakarwa A rubutaccen Wasan Kwaikwayo: Takaitaccen Tsokaci' an shirya ta ne da nufin nazarin dabarun da marubuta littattafan wasan kwaikwayo ke amfani da su wajen isar da saƙonsu na fadakarwa. An yi amfani da hanyar kawo wani sashe na wasan littafin da aka tsinci wata dabara da aka yi amfani da ita. Daga ƙarshe an gano dabaru huɗu da aka yi amfani da su daga cikin littattafan da aka yi nazari. Wadannan dabaru su ne amfani da nassi, amfani da karin magana, amfani da waƙa, sai kuma amfani da tatsuniya.

Gabatarwa

Dabara hanya ce da ake amfani da ita domin isar da wani abu ga jama'a. Marubuta adabin Hausa kan yi amfani da dabaru iri-iri domin isar da saƙonninsu ga makaranta. Fadakarwa na ɗaya daga cikin muhimman saƙonni da marubuta ke isar wa ga masu karatu. Hanya ce ta nusar da mutane da ilmantar da su game da wani abu da ake son su kiyaye shi, ko kuma su nisanƙe shi. Marubuta wasan kwaikwayo na Hausa sun ba jigon fadakarwa matsayi babba cikin rubutunsu abin da ya sa yawanci littattafansu ke ƙunshe da shi kan fannonin rayuwa masu yawa.

Littattafan wasan kwaikwayo na cikin muhimman rassan rubutaccen adabi na Hausa da ke tashe wajen isar da saƙonnin ilmantarwa ga mutane. An fara rubuta wa tun a shekarar 1898 lokacin da wani Malamin Jami'a a birnin Berlin ta ƙasar Jamus mai suna

Dokta Rudolf Prietze wanda tare da taimakon Ahmadu Kano ya wallafa littafinsa da ya kira *Turbar Kudus* sai kuma littattafai irin su *Turbar Turabulus* da *Tarihin Rabe* a shekarar 1902 (Xanmaigoro, 2013:5). Tun wannan lokaci aka yi buɗar daji, sannu a hankali masu hikima suka shiga cikin rubuta shi har zuwa yau, suna isar da saƙonnin wayar da kai da ilmantarwa.

Manufar wannan maƙala ita ce nazari da sharhi kan wasu dabaru da marubuta wasan kwaikwayo na Hausa suka yi amfani da su wajen isar da saƙonninsu na fadakarwa ga jama'a. An yi sharhi kan wasu muhimman dabaru da suka haɗa da dabarar amfani da nassi, da karin magana, da waƙa da kuma tatsuniya. Bayan wannan an kauƙe wa bibiyar tarihin rubuta wasan kwaikwayo saboda an sami wasu manazarta (Malumfashi 1987, da Malumfashi 1990, da Chorko 1994, da Umma 2005, da Adamu 2009 da sauransu) da suka yi aiki kan wannan.

Fitilun Kalmomi (Keywords): Dabara, fadakarwa, wasan kwaikwayo, nassi, Karin Magana, waƙa, Tatsuniya.

Dabarun Fadakarwa

Dabara ita ce duk wata hikima da marubuci ya yi amfani da ita wajen isar da saƙon rubutunsa. A nan an yi nazarin dabarun da wasu marubuta littattafan wasannin kwaikwayo suka yi amfani da su, wajen isar da saƙon fadakarwarsu ga jama'a.

Quick Response Code

Journal homepage:

<http://www.easpublisher.com/easjehl/>

Article History

Received: 15.03.2018

Accepted: 25.03.2019

Published: 05.04.2019

Copyright © 2019: This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution license which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium for non commercial use (NonCommercial, or CC-BY-NC) provided the original author and source are credited.

Amfani Da Nassi

Wannan wata dabara ce ta sarrafa matanin nassoshi cikin rubutu, saboda nuna madagora ga wani zance ko samun tagomashi daga masu karatu ko don nuna irin tasirin karatun addini Musulunci da marubucin yake da shi ko kuma don kara wa rubutu armashi da karsashi.

Yusuf (2000:131), cewa ya yi amfani da nassi shi ne "Yin amfani da matanin nassi a cikin magana ko rubutu, hakan na faruwa ne ta hanyoyin sarrafa nassin aya a isharance ko sarrafa nassin aya a fassarance ko sarrafa nassin aya a tsakure ko kuma sarrafa nassin gundarin aya.

Bunza (2009:189), ya nuna bayyanar Musulunci da samuwar karatu da rubutu aka fara aro nassoshin Kur'ani da Hadisi da littattafan Furu'a da Tarihi da Adabi na Larabawa ana lugudai. Ke nan, nassi ya kunshi faɗar Allah (SWT) ko Annabinsa (SAW) da sahabbansa ko faɗar wani malami da ya zama mashahuri cikin sha'anin addini.

A wannan binciken amfani da nassi na nufin bayyanar ayar Alkur'ani ko wani ɓangarenta a fassarance, ko bayyanar hadisin Annabi gaba ɗayansu ko wani sashensa a fassarance, ko kuma bayyanar zancen wani malami sananne a wani fage na ilimin addinin Musulunci.

A sha'anin Hausawa, amfani da nassi wata hanya ce ta kafa hujja da nuna madogara kan wani abu da aka faɗa ko rubuta. Yin haka na da muhimmanci domin yana rage shakku da ɗaɗar a zukan mutane, musamman idan nassin ya zan daga Alkur'ani ko hadisi ko faɗar wani malami ne. Sanin irin wannan matsayin nassi cikin rayuwar Hausawa ya sa almajiran ilimi da malamai kan jefo shi cikin adabinsu.

Marubuta wasan kwaikwayo na Hausa sun kasance cikin jerin wasu marubuta da ke shigo da nassi cikin wasu littattafansu ta sigar dabarar faɗakarwa ga masu karatu. Ga misali, a cikin littafin *Kukan Kurciya* na Mahmud Barau Bambale an shigo da nassi ta bakin Malam Mahmud da yake hira da Malam Sambo. Ga abin da ya ce:

Wannan ai jahilci ne ke kawo shi. Na tabbata mai ilimi wanda ya san addinin Musulunci ba zai tsaya yana wannan tunani ba. Shi fa zuwa gaishe da mara lafiya haƙƙi ne wanda Allah Ya wajabtawa mutum zuwa gaishe da ɗan uwansa idan ba shi da lafiya (Bambale, 1994: 9).

A wannan gaɓar marubucin ya yi la'akari ne da abin da ya zo a hadisin da ke cikin littafin *Sahihul Muslim mujalladi na bakwa,i* shafi na uku, hadisi na 5,778 da aka karɓo daga Abu Huraira (R. A). Ga yadda matanin hadisin yake

Daga Abu Huraira (Allah ya kara yarda da shi) ya ce, Manzon Allah (sallallahu alaihi wasallam) ya ce, Haƙƙin Musulmi a kan Musulmi shida ne, su ne; zuwa gaishe shi idan ya yi rashin lafiya, nema masa gafara idan ya yi atishawa, ya mayar masa da sallama idan ya yi masa, in ya ga gyara a gare shi ya yi masa nasiha in ya gayyace shi liyafa ya amsa masa in ya rasu ya raka gawarsa zuwa kabari (Muslim, 2001: 3).

Idan aka yi duba ga bayanin Malam Mahmud da ke shafi na 9 a littafinsa na *Kukan kurciya* sai a fahimci cewa, ya ɗebo wani sashe ne na cikin wannan hadisin. Abin da ya danganci zancensa da Malam Sambo na zuwa duban marasa lafiya ne ya yanko daga cikin hadisin. Ya kawo sashen hadisin ne domin kafa hujja ga zancensa da ya ce jahilci ke sa mutane na duban, zuwa gaida maras lafiya wata lalura ce gare su. Kafa wannan hujja na sa mai karatu ya fahimci ba son rai ne Malam Mahmud ya faɗa ba. Ke nan mai karatu zai samu natsuwa, ya kuma himmatu ga zuwa duba maras lafiya wanda shi ne marubucin ke jan hankalin mutane zuwa gare shi.

Shi ma Gidan Dabino, a littafinsa na *Malam Zalimu* ya kawo wani nassin hadisi daga bakin Malam Dangana lokacin da Saude ta je gurinsa da nufin neman taimako na haukatar da kishiyarta. Ga abin da Malam Dangana ya faɗa mata:

M. Dangana:

(Ya zazzaro idanu ya bude baki) wa'iyazu billahi, ai wannan ba aikina ba ne, gaskiya ni ba zan iya haukatar da wani ba, domin yin haka ba tsarin musulunci ne ba. Kina sa ne da cewa Annabi (S.A.W) ya ce, 'Imanin ɗayanku ba ya cika har sai ya so wa ɗan'uwansa abin da yake so wa kansa. Ke yanzu za ki so wata ta haukatar dake ko wani naki? (Gidan Dabino, 2009: 5).

A wannan gaɓar marubucin ya inganta maganarsa ce da hadisin Annabi (SAW) wanda hadisi ne sananne. Hadisin na nan a cikin babban littafin hadisin nan na Muhammad bin Isma'il Al-Bukhari mai suna *Sahihul Bukhari mujalladi na ɗaya*, shafi na 12, hadisi na 13. Ga hadisin kamar haka:

Daga Anas bin Malik (Allah ya kara yarda da shi) daga Annabi (sallallahu alaihi wasallam) ya ce, 'Imanin ɗayanku ba ya cika har sai ya so wa ɗan'uwansa abin da yake so wa kansa' (Al-Bukhari, 2001: 12)

Idan aka yi duba da wannan hadisi, za a ga cewa, marubuci littafin *Malam Zalimu*, ya ɗauko ya sanya cikin littafinsa. Abin da kawai bai yi ba shi ne, kawo maruwaici hadisin (Anas bin Malik). Karanta wannan ɓangaren littafin na sa a fahimci yadda ake son al'ummar Musulmi su zauna, su so junansu da alheri, su ƙi junansu da sheri.

Bayan wannan wuri sai kuma shafi na 13, aka samu wani nassin wanda ke magana kan illar taɓa iyakar kasa. Marubucin ya yi amfani da yawun Malam Nafi'u da ke fadakar da Malam Zalimu a kan ci masa iyakar gona da ya yi. Ga abin da ya ce:

M. Nafi'u:

Ni ka ci wa iyaka? Daga nan zuwa can duk cikin gonata ne (ya nuna wajen da aka ci masa iyakar). Malam kada ka manta Allah (S.W.A) ya tanadi azaba mai radadi ga masu cin iyakar gonaki ko filayen jama'a kuma a ranar lahira za a tunbuko wajen da suka ci tun daga kasa ta daya zuwa ta bakwai a dora musu a ka". (Gidan Dabino, 2009:13).

Taba hakkin wani abu ne da Musulunci ya tsoratar. An tsawaci Musulmi kan zalunci komai kanfantsa. Sha'anin tsallake iyakar kasa zalunci ne babba wanda tun a nan duniya Annabi (SAW) ya fadi yanayin kunci da mai yin sa zai shiga ranar kiyama. A wannan gabar Gidan Dabino ya yi duba ne da wani hadisi ne da ya zo cikin littafin Muhammad bin Isah Attirmizi mai suna *Sunani Tirmizi, Mujalladi na Hudu*, shafi na 13, hadisi na 1,418 inda aka ce:

An karbo daga Anas bin Malik (Allah ya kara yarda da shi) daga Annabi (sallallahu alaihi wasallam) ya ce; Allah ya tanadi azaba mai radadi ga masu cin iyakar gonaki ko filayen jama'a kuma a ranar Alkiyama za a tunbuko wajen da suka ci tun daga kasa ta daya zuwa ta bakwai a dora musu a ka. (Attirmizi, 1999: 13).

Idan aka yi duba da idon basira sai a fahimci akwai dangantaka makusanciya tsakanin wannan hadisi da zancen Nafi'u da ke cikin littafin *Malam Zalimu*. Hasali ma wannan hadisin ne ma marubucin littafin ya saka a yawun bakin Nafi'u. Ke nan, a wannan wuri an tsoratar da mai karatu ne don ya nisanci taɓa iyakar kasa ta la'akari da abin Manzon Allah (SAW) ya fada.

Ita kuma Sha'awa Ibrahim Bello Ringim a littafinta na *Shan Koko...* ta shigo da wani nassi ne ta bakin Iya Binta kakar Nabila. Nassin ya fado ne lokacin da Nabila take sanar da kakarta cewar ta so a ce lokacin aurenta in ya zo, ita Iya Binta ta zama tana da rai da lafiya, hakan zai sa ta farin ciki sosai. Ita kuwa Iya Binta ta fara da cewa Allah ke tsara wa bawa komai a rayuwa, wato dai ba dole ba ne burin da Nabila take da shi ya zama haka Allah ya tsara, zai iya sauya mata da wani abin da zai debe mata kewa, musamman a lokacin bikin, kuma ta sami annashuwa kamar tana nan. Ga yadda hirar tasu ta kasance:

Iya Binta:

Nabila! idan hakan ta faru, ya za ki yi, kin san, ai Allah ba ya saka maka abin da ba za ka iya ba. Sai ki ga Allah kuma ya buɗa

maki da wata hanyar da za ki ji dadi kamar ina nan. (Ringim, 1994:12).

A rayuwa an so kowane mutum ya yi tunani ga abin da yake aikatawa. Allah (SWT) ba ya dora aikata komai a kan bayi sai abin da ya ba su ikon aikatawa. Ke nan mai karatu ya fahimci lamarin rayuwa sauki ke gare shi. Idan ya shirya wani lamari bai yi ba, sai ya yi hakuri, ya juya zuwa ga wani. Ana fatar abin da ya rasa ya zan ba alheri ne ba gare shi. A wannan gabar marubucin ya taɓo wani abu ne da ya zo daga Alkur'ani mai girma domin isar da fadakarwarsa ga masu karatu. Ga yadda matanin ayar yake:

Allah ba ya kallafa wa rai face ikon yinsa, yana da ladar abin da ya tsirfanta, kuma a kansa akwai zunubin abin da ya yi ta aikatawa: Ya Ubangijinmu! Ka da Ka kama mu, idan mun yi mantuwa ko kuma mun yi kuskure. Ya Ubangijinmu! Kuma Ka da Ka aza nauyi a kanmu, kamar yadda ka aza shi a kan waɗanda suke a gabaninmu. Ya Ubangijinmu! Ka da Ka sanya mu daukar abin da babu iko gare mu da shi. Kuma ka Yafe daga gare mu, kuma ka gafarta mana (Gummi 1979, 2:286).

Lura da wannan ayar, an ga abin da marubuciyar ta diba, ta saka cikin littafinta. Farko-farkon ayar ne '*Allah ba ya kallafa wa rai face ikon yinsa*' marubuciyar ta dauka. Wannan ya nuna an gutsuri ayar ce, aka dauki abin da ake son amfani da shi, aka bar saura.

Amfani Da Karin Magana

Karin magana na cikin jerin maganganun azanci da Hausawa ke amafini da su cikin zantuttukansu na yau da kullum. Karin magana taska ce ta adabi da take adana muhimman abubuwa na kunne da girmi kaka. Bunza (2017: 3), cewa ya yi, "A ka'idar masana adabi, karin magana wata takaitacciyar ko gajeruwar jimla ce mai dauke da babban saƙon da ya fi ta tsawo a zahiri idan za a yi fashin bakinsa".

Karin magana nau'i ne na adabin bakan Bahausha. Zance ne na hikima da ake shiryawa cikin kalmomi kaɗan, masu sauƙin ji ga kunne da kiyayewa a kwaƙwalwa, amma dauke da ma'ana ko saƙo mai yawa. A wajen furtawa ko amfani da karin magana, ana son ya zama takaitacce a zubin kalmomi domin wanda ake yi da shi ya ji shi cikin birnin zuciyarsa. A yawancin lokuta, zubin kalmomin karin magana yakan saba da saƙon cikin zancen wanda ke sa sai wanda ya san zance, ko kuma ya yi amfani da zurfin tunani sannan a fahimci inda aka dosa da maganar. Wannan yanayi ya sa karin maganar Hausa yake zama kauli mai wuyar sha'ani, mai ba da matsala a mu'amalar jama'a. Ba a furta shi sai an shirya, an san inda ake da waɗanda ake magana da su. Dangane da abubuwan da ke faruwa na yau da kullum kuwa, ana amfani da karin magana wajen fadakarwa ko a magance, ko kuma cikin rubutu.

Marubuta littattafan wasan kwaikwayo na amfani da karin magana a matsayin wata dabara ta fadakar da jama'a cikin nishadi. Ga misali a cikin littafin *Jatau Na Kyallu* na Malam Shu'aibu Ma'karfi an yi amfani da irin wannan dabara inda aka kawo cewa, Shamuwa na tattaunawa da kawarta Kyallu. Ga abin da ta ce;

Shamuwa:

Kashe shi mana, kanen ubanki ne (*su yi shewa baki daya*). Zunubi ne idan mutum kuma ya saya, an sayar masa! **Ai duk mutumin da ya sayi rariya, shi kuwa ya san za ta zubadda ruwa**, kowa ya aure mu ya san za mu yi masa kaca-kaca in ya sakar mana. Ko ta yaya mu ke son sa, ba mu fi son iyayenmu ba? To, idan lada mu ke nema mu zauna can wurinsu mana, su yi mana aure mu sami ladan auren (*su yi shewa*)... Allah ka yafe mu! (Ma'karfi, 1970.:32).

Rariya saƙaƙƙiyar waya ce mai kananan kofofi da ake alkinta. Ana amfani da ita wajen tankaden gari (Sa'id 2006, :368). Rariya wata aba ce da mata suke amfani da ita wajen gudanar da aikace-aikace irin na gida musamman yin tankaden garin tuwo ko na kunu. Tana da kananan kofofi wanda hakan ke sanya duk abin da yake karami ya shiga cikinta zai tsiyayo musamman gari ko ruwa. Ana fadakar da mai karatu ne cewar mai hali ba ya canza halinsa har shi ya sa ma "Hausawa ke cewa hali zanen dutse" Wato dai kilaki ba a raba ta da dabi'unta na fifita kanta a kan kowa. Don haka wanda ya auri kilaki ya san abin da ya auri na rashin mutunci kamar dai yadda wanda ya sayi rariya ya san dole ta zubar da ruwa. Yawancin lokaci, damuwar kilaki (karuwa) shi ne duniyarta ta yi kyau, ta sami kayan alatu, ta more rayuwarta kawai.

Shi kuma Ladan a littafinsa *Zaman Duniya Iyawa Ne* ya shigo da karin magana a shafi na 108 domin takaice zancensa inda ya ce:

Mairashewa:

Ke Larai **hawainiyarki ta kiyayi ramata.**

Ni ba irin sunbudadun matan nan ne da za a zage su su kasa ramawa ba! (Ladan, 1980:108).

Hawainiya wata irin karamar halitta ce mai kama da kadangare mai tafiya a hankali, kuma tana iya canja launin jikinta (Sa'id, 2006:199). Rama kuwa wani tsiro ne mai doguwar sanda wanda ake dafa ganyensa a yi kwado, kuma ana amfani da bawonsa wajen yin igiya ko yanta (Sa'id, 2006:365).

Hawainiya na da dabi'a ta hawan abu mai dan tsawo, musamman domin mafaka. A lokacin damina, takan hau rama kasancewarsa shi ne tsiro mai dan tsayi da Hausawa ke shukawa da tattalinsa cikin muhallinsu. A wannan bagire ke nan an lura da dangantakar da ke

tsakanin hawainiya da rama. Shi rama tattalinsa ake yi domin amfaninsa ga Bahausha. Ita kuma hawainiya takan ci moriyar rama duk da yake ba don ta aka shuka ba. Ana amfani da wannan karin magana domin a tsawaci mutum, a tsoratar da shi daga kusantar abin wani. A wannan gabar, ana fadakar da mai karatu cewa ba kowace mace ce abin kusanta ba. Ita matar bariki irin Mairashewa yana da kyau mutum mai mutunci ya nisanci ta komai shigo-shigo ba zurfi da ta yi masa.

Amfani Da Waƙa

Waƙa kafa ce ta hikima da take dokantarwa domin, sanya nutsuwa da kuma nishadi ga zuciyar. Tun zamani mai tsawo da ya gabata, ake amfani da ita wajen fadakarwa da kuma wayar da kai. Masana da manazarta sun bayyana Ma'anar waƙa kamar haka;

Sa'id, (2006:466) ya bayyana ma'anar waƙa da cewar "Waƙa wata tsarriyar magana ce da ake rerawa a kan kari ko rauji". Shi kuma Yahya (2016:26) yana cewa 'Waƙa tsarriyar maganar hikima ce da ta kunshi saƙo cikin zaɓaɓɓun kalmomin da aka auna domin maganar ta reru ba faduwa kurum ba'.

Daya daga cikin hanyoyin da dan Adam yake more wa harshensa, shi ne furta kalamai ta sigar waƙa. Sauran hanyoyin kuma sun hada da wasa da kuma bayani a zube. A kasar Hausa amfani da waƙa domin isar da saƙo na addini ko na siyasa ko na wani abin da ya shafi rayuwa ba baƙon abu ba ne, musamman bayan zuwan Musulunci a cikin karni na sha tara da na ashirin har ya zuwa yau (Idris, 2010:1).

A takaice, ita waƙa sigar magana ce take shiga rerewa sai nan take ta rikida ta zama waƙa. Wasu marubuta littattafan wasannin kwaikwayo na Hausa na amfani da hikimarsu su shigo da waƙa domin fadakar da mutane abubuwa daban-daban na rayuwarsu. An sami irin wannan a cikin littafin Shu'aibu Ma'karfi na *Jatau Na Kyallu* a shafi na 25 kamar haka:

Kukuma:

(*A nan sai a ga tana kada kukumarta, ta karkace adikonta ta fara waƙa*)

Da ranka da nawa, Dan yaro ranka da nawa!

Ni ina tuna rayin masoyi Sai Allah za ya hada mu,
Ni 'yan nan, na ga ta kaina Kakar bana za ta wuce ni!

Tafiya ba mutuwa ba, Aure ne za ni kashe shi.

Dan yaro ya tafi ke nan, Alanjare ta yi kiransa
Masoyina Annabina, Ka jira ni kaɗan ba jimawa,
Mu je sinima har da hotel, Mu je mu sha mu yi tatil.
Rufe ni da luru da bargo Ka sanya matashi a kaina.
(*Ta ci gaba da sauran irinsu*) (Ma'karfi, 1970: 25).

A wannan waƙa Kyallu ta nuna kewar wani daga cikin abokan tambadar da sharholiyarta na zaman da ta yi na bariki, tare da kewar irin rayuwa ta shaye-shaye da ke faruwa a bariki. A hannu guda kuma Kyallu na nuna zaman gidan Jatau ya gundare ta, kuma auren

ma ya ishe ta tun da ko banza ta sami burinta domin ta ci arzikin da ta zo nema a gurin Jatau, inda shi kuma ta jefa shi cikin ramin talauci da fatara. Wannan ya sa take fatan kashe auren domin ta koma ga sharholiyar zaman bariki.

Idan aka yi duba da idon basira, za a fahimci cewa Malam Shu'aibu Ma'karfi marubucin littafin *Jatau Na Kyallu* ya yi amfani da wa'akar da Kyallu ta yi ne wajen fadakar da al'umma cewar, a mafi yawan lokuta, tsofaffin kilakai ba su fiye shiryuwa ba domin da yawansu suna yin tuban muzuru ne, suna tuba da nufin in ta yi ruwa rijjiya, in ba ta yi ba, masai. In sun sami bukatarsu shike nan. Idan ba su samu ba su koma ga aikinsu. Wani lokaci kuma su yi aure da nufin tatike wanda suka aura, musamman idan sun gan shi mai hannu da shuni ne, kamar yadda ya faru ga Jatau da ya auri Kyallu.

Ke nan, ana jan hankalin mai karatu ya sa natsuwa wajen za'aben matar aure. Ya fahimci zaman aure ga kilaki abu ne da biyu. Na farko tana zaune cikin rigar mutunci ta aure, amma a zuciyarta akwai tunanin abokan shiriritar da ta baro. Na biyu, tana zaman auren ne a bisa turbar wata bukata ta duniya bisa gwargwadon hannu- da-shunin wanda ta aura. Idan bukatar ta biya ta daure ta zauna cikin tunanin sharholiyar bariki da ta baro. Idan kuma ba ta sami bukatar ba, kafarta tsaye don neman komawa ga shiriritarta.

Amfani Da Tatsuniyya

Tatsuniya wani kagaggen labarin gargajiya ne da mafi yawa tsofaffin mata ke shiryawa domin yara. A cewar Umar, (1987: 17), tatsuniya kagaggen labari ne da aka shirya game da gizo ko waninsa da ya kunshi wani darasi, tare da cim ma wata manufa ta musamman cikin hikima. Shi kuma Gusau (2000:4), ya bayyana tatsuniya da cewar "Wani tsararren labari ne kuma shiryayye wanda ake shiryawa cikin hikima da nuna kwarewar nakaltar harshe domin koyar da dabarun zaman duniya daban-daban". Haka kuma Junaidu da 'Yar Aduwa (2012:77), sun bayyana tatsuniyoyin Hausa sukan karantar da yara abubuwa dangane da rayuwarsu, kamar su; dabarun zaman duniya da tarbiyyar yara da nuna halaye nagari da tawali'u da taimako da dai makamantansu.

Tatsuniya na d'aya daga cikin muhimman hanyoyin gargajiyar Bahaushe na cusa tarbiyya da adana tarihi da kuma kyautata zaman jama'a. Akan tsara labarin tatsuniya kan wani abu da ake son ya shiga zuciyar yara, sai a danganta shi da wani abu na zahiri. Da haka sai muhimman abubuwa su yi tasiri a zukatan yara, su dabi'antu da su har zuwa girmansu.

A wajen shirya tatsuniya akan yi amfani da sunan kowace irin halitta matu'akar dai za ta isar da sa'kon da ake bukata. Halitta (tauraro) da aka shigar cikin tatsuniya akan d'ora masa hali ko halayen mutane gwargwadon yadda ake so ya wanzar da su cikin labari.

Wannan ya sa ba wani abu na rayuwar Hausawa da babu shi cikin tatsuniya. Irin wannan muhimmanci na tatsuniya ga kyautata rayuwar mutane ya sa a wasu lokuta marubuta adabin Hausa kan sanya wani sashe na wata tatsuniya cikin rubutunsu domin fadakar da masu karatu wani abu na rayuwar yau da kullum.

Marubuta littattafan wasannin kwaikwayo na Hausa kan yi amfani da dabarar shigar da hikimarsu zuwa sigar tatsuniya domin fadakar da mutane abubuwa daban-daban na rayuwarsu. Ga misali marubucin littafin *Zaman Duniya Iyawa Ne Yusuf Ladan* a shafi na 26, ya yi amfani da wannan dabarar kamar haka:

Malam Buba:

To, bari in karanta muku.

Wata rana da Biri da Dila suna yawo a cikin daji sai Biri ya ce wa Dila, 'Malam Dila ai sai mu je kusa da gari don mu ga makwancin dan Adam.'

Dila bai yi musu ba, suka taho har gefen gari.

Sai suka ga wata Tunkiya an yi mata talala tana kiwo.

Sai Biri ya ce, "Dila mu kwance Tunkiyyar can mu shiga da ita dawa".

To sunan Birin a wajen namun daji Nasambo.

Saboda haka sai Dila ya ce, "Haba Nasambo, ba ka gudun mai ita kada ya yi mana tsiya?"

Sai Biri ya ce, Ahaf! Babu abin da zai iya mana.

Ba sai ya gan mu ba?

Shi ke nan Dila ya yarda.

Sai Biri ya lababa a hankali.

Tunkiya ba ta gan shi ba ya kwance igiya daga turken ya mika wa Dila ya ce ya d'aura a wuya.

Saboda sanin halin Tunkiya in ta firgita sai Dila ya ce, "Haba Nasambo? Yaya zan yi in d'aura a wuyana?"

Ai in ta ja sai in sha'ke.

Sai dai ka d'aura a mararka".

Shi ke nan Biri ya d'aura igiya a mararsa.

Da dai Dila ya ga Biri ya d'aura igiya a mararsa sai ya daka tsalle ya nufu wajen Tunkiya.

Malam Buba:

Da Tunkiya ta ga Dila a gabanta sai ta zabura ta nufi cikin gari a guje tana jaye da Biri.

Dila yana cewa. "Daddage dai Nasambo!"

Biri kuma yana cewa, "Ina, yau Nasambo sai birni".

Da shigarsu gari yara suka rufam ma Biri da duka.

Da kyar ya samu ya kubuta ya ruga ya koma daji. (Ladan, 1970:26).

A cikin wannan bayani marubucin Alhaji Yusuf Ladan ya kawo fadakarwar ne ta bakin shugaban makaranta Malam Buba inda ya yi dabarar sakada tatsuniya da nufin dabarar jan hankali. A nan ana fadakar da mai karatu ne abubuwa da yawa. Na farko, ya tsaya matsayinsa, kada ya matsa kansa wuce huruminsa. Da wadannan dabbobi (dila da biri) sun tsayawarsu can uwar daji da biri bai kusanci

mahalakarsa ba. Shi ma mutum idan ya tsallake mazauninsa ba shiri yana iya fadawa ga halaka.

Na biyu, duk inda mutum ya ga sabon abu to, ya tsaya daga nesa gare shi. Bai sani ba ko farko ne aka hafa masa ba. A nan ganin tunkiya daure cikin igiya sabon abu ne ga dila da biri. Da a ce biri ya yarda da shawarar dila da bai kwance ta ba, balle ya daura ga mararsa ba. Don haka shi ma mai karatu ya lura, ya bar taƙa sabon abu da ya gani, kuma bai san mafarinsa ba.

Wani abu shi ne ana son mutum ya zan mai kallon makomar abin da zai aikata. An nuna biri ya kwance igiyar turken da aka daure tunkiya, ya daura ga mararsa. Yin haka wani ragon azanci ne gare shi. Rashin dubar makomar ta sa shi yin haka. Ina a ce rikewa ya yi da hannunsa in ya ga abin da ya fi karfinsa, ya sake, su gudu! Da yake daurewa ya yi a mara, shi ya sa tunkiya da ta firgita, ta ja shi iyakar karfinta har cikin gari. Ba shi da sukuni balle ya iya kwancewa tana gudu.

A taƙaice, shigo da wannan tatsuniya wata dabara ce ta jan hankalin mai karatu don ya zan mai sa zurfin tunani ga komai, ba ya aikata komai zuciyarsa ta riya masa ba.

Kammalawa

Lamarin fadakarwa cikin rubutaccen wasan kwaikwayo na Hausa wani abu ne da ya kasance ruwan dare. Yawancin marubuta littattafan jigon fadakarwar ne suke warwarewa cikin adabin nasu. Ke nan ya zan kanwa uwar gami cikin littattafan nasu.

Wani abu da aka gano shi ne, marubutan sun bi ta kan wasu hanyoyi domin watsa fadakarwarsu cikin sauki ga jama'a. Sun yi amfani da rassan adabin baka na Hausa da nassoshin Musulunci waɗanda ke taimaka musu wajen taƙaita fadakarwarsu da kuma kafa hujja. Yin haka wata dabara ce ta sa masu karatu su gamsu da bayanansu, su dauki fadakarwar da aka yi musu, bayan nishadantarwa da suke samu cikin zukatansu.

Daga karshe, ana fatar maƙalar ta zama fitila ga ci gaba da sharhin hikimomin marubuta adabi na Hausa da ke kunshe cikin adabinsu, musamman littattafan wasan kwaikwayo.

Manazarta

1. Danmaigoro, A. (2013). Rubutaccen Wasan Kwaikwayo na Hausa: Nazarin Sigoginsa ta Madubin Ra'o'in Zahiranci, Siga da Ilmantarwa. Kundin Digiri na Uku. Kano: Jami'ar Bayero.
2. Malumfashi, A. I. (1987). A Madadin Wasan Kwaikwayo. Takardar da aka Gabatar a taron kara wa juna ilimi na huxu a kan Harshe da Adabi da Al'adu. Kano: Cibiyar Nazarin Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.
3. Malumfashi, A. I. (1990). Rubutaccen Wasan Kwaikwayon Hausa daga 1930-1990: Sharhi kan Matsayinsa". Takardar da aka Gabatar a Bikin Cika

- Shekara 60 da Fara Rubuta Wasan Kwaikwayon Hausa Daga 1930-1990 a cikin Dandalin Harshe da Al'ada. Sakkwato: Jami'ar Usmanu Danfodiyo.
4. Chorko, M. (1994). Yadda Wasan Kwaikwayon Hausa Ya Yi Tasiri a kan na Kabilar Marghi" Kundin Digiri na Farko, Maiduguri: Jami'ar Maiduguri.
5. Umma, A. A. (2005). Sassarkuwar Adabi: Nazarin Adon Harshe a Wakokin Finafinan Hausa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Koyar Da Harsunan Nijeriya. Kano: Jami'ar Bayero.
6. Adamu, A. (2009). Rupert Moultrie East: Gudunmuwarsa Ga Adabin Hausa Da Kuma Sharhi Kan Ayyukansa. Kundin Digiri Na Uku. Kano: Jami'ar Bayero.
7. Yusuf, M. B. (2000). Salon Sarrafa Nassi Cikin Rubutattun Wakokin Hausa, Qarni Na Ashirin 1950-1990. Kundin Digiri na Biyu. Sakkwato: Jami'ar Usmanu Danfodiyo.
8. Bunza, M. S. (2009). Gudummuwar Shehu Jibrin Golobo Ga Bunkasar Wasan Kwaikwayon Raha A Hausa. Kundin Digiri Na Biyu. Sakkwato: Sashen Koyar Da Harsunan Najeriya.
9. Jami'ar Usmanu Danfodiyo.
10. Bambale, M. B. (1994). Kukan Kurciya.... Zaria: Ibramad Nigeria Limited
11. Muslim, M. H. (2002). *Al-Sahih Muslim*. Beirut: Dar al-Jail.
12. Al-Bukhari, M. H. (2001). *Al-jami'al-sahih*, (ed) M.Z. al-nasir. Beirut: Dar al-Fikr.
13. Al-Tirmithi, M. I. (1999). *Al-Sunan Tirmithi*, (ed) A.M. Shakir. Beirut: Dar Iliya al-turah alwabi.
14. Gummi, A. M. (1979). *Fassarar Alkur'ani Mai Girma*. Madina: Rabixatul Alam el-Islam.
15. Bunza, U. A. (2017). *Ci Gaban Mai Ginar Rijjiya: Nazarin Salailan Warwara Cikin Littattafan Zuben Hausa*.
16. Takardar da aka Gabatar a Babban Dakin Taro na Tsangayar Fasaha Jami'ar Umaru Musa 'Yar Aduwa, ranar Alhamis 9 ga watan Nuwamba, 2017.
17. Sa'id, B. (2006). *Kamusun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University, Press.
18. Umar, M. B. (1987). *Dangantakar Adabin Baka Da Al'adun Gagajiya*. Kano: Kamfanin Triumph
19. Junaidu, I., & da 'Yar'aduwa, T. M. (2007). *Harshe Da Adabin Hausa A Kammale Don Manyan Makarantun Sakandire*. Ibadan: Spectrum Books Limited
20. Makarfi, M. S. (1970). *Jatau Na Kyallu*. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.
21. Gidan Dabino, A. A. (2009). *Malam Zalimu*, Kano: Gidan Dabino Publishers.
22. Bambale, M. B. (1994). *Kukan Kurciya ...* Zaria: NNPC.
23. Ringim, S. I. (1994). *Shan Koko...* Kano: Line Graphics Ltd.